

EDITORIAL

Monument en Vielha en aumenatge a ua division militar franquista: era “Legión blanca”

Non i a arrés en Aran minimament informat que se creigue qu'era dimission deth vicesindic d'Aran, Luís Carlos Medina, respon a motius "personaus e professionaus". Medina, ja er an passat, pes madeishi motius expressats ara, dimitic coma secretari generau de Convergència Democràtica Aranés-Partit Nacionalista Aranés. Darrèr de tanta "desencusa personau" i a ua enòrma diferéncia e discrepància sus com van es causes en camp deth nacionalisme aranés. Eth qu'auie d'èster eth "Rufino" des convergents, ei a díder, damb un perfil tecnic, ben informat e fòrça professionau, a resultat èstert ua votz febla, que non estaque bric damb eth discors e manèra de governar der actiu sindic.

(Encara qu'en Aran mos coneissem toti: rebrembar qu'eth "Rufino" a qui mos referim, ei eth senhor Rufino Martínez era anima mès secretària deth PSOE en Aran, còsso en Vielha e secretari der Ajuntament a Les).

Eth sindic d'Aran, Carlos Ba-

rrera, eth politic que "se met es pantalons pes pès" com li agrade díder quan machaque a bèth subordinat, cada dia ei mès desorientat e dispare granes perdigonades as problèmas, sense dar solucions estrategiques utiles tath País, tà Aran e sustot solucions ahiscadores e encoratjantes tàs aranés.

Per contra, Barrera qu'a un discors nacionalista aranés plan bon e originau que ligue damb "era gent, eth paisatge e era tèrra", (encara que de tot açò non n'ei consciènt), quan ei en scenari politic, ena distància cuerta, ei un autentic acolhonit de çò que diderà era oposicion e se dèishe influir d'ua manèra pòc rasonabla.

Sustot dèishe de hèr un piàlèr de causes inexcusables: eth Conselh Generau d'Aran dirigit per Barrera passarà ara istòria per non auer-se comprometet institucionament e publicament damb eth referendum d'autodeterminacion der 1 d'octubre que convoquèc de manèra oficiau eth govèrn dera Generalitat

de Catalunya.

Sonque manquèc que posteriorament, Barrera assumisse eth discors de Boya, -qui, espanholejant, ei en executiu deth PSOE en Madrid-, e aprovessen en Plenari deth Conselh que calerie ua reforma dera Constitucion Espanhòla a on d'ua manèra explicita, se reconeishesse a Aran. Eth nacionalisme aranés ei ara deriva damb eth "procès" en Catalunya. (A Luís Carlos Medina sonque ara li an vengut es prèsses d'exercir d'avocat full time o a estat un actor de tanta desorientacion?)

Tanplan qu'era oposicion ei espanholista coma hège temps que non l'auiem en Aran. Sigue d'ua manèra mès o mens subtila, es d'Unitat d'Aran-PSC, es de Ciudadanos e es deth PP, destillen ua vision d'ua Val d'Aran subordinada ara Grana Espanha, que met es peus de punta.

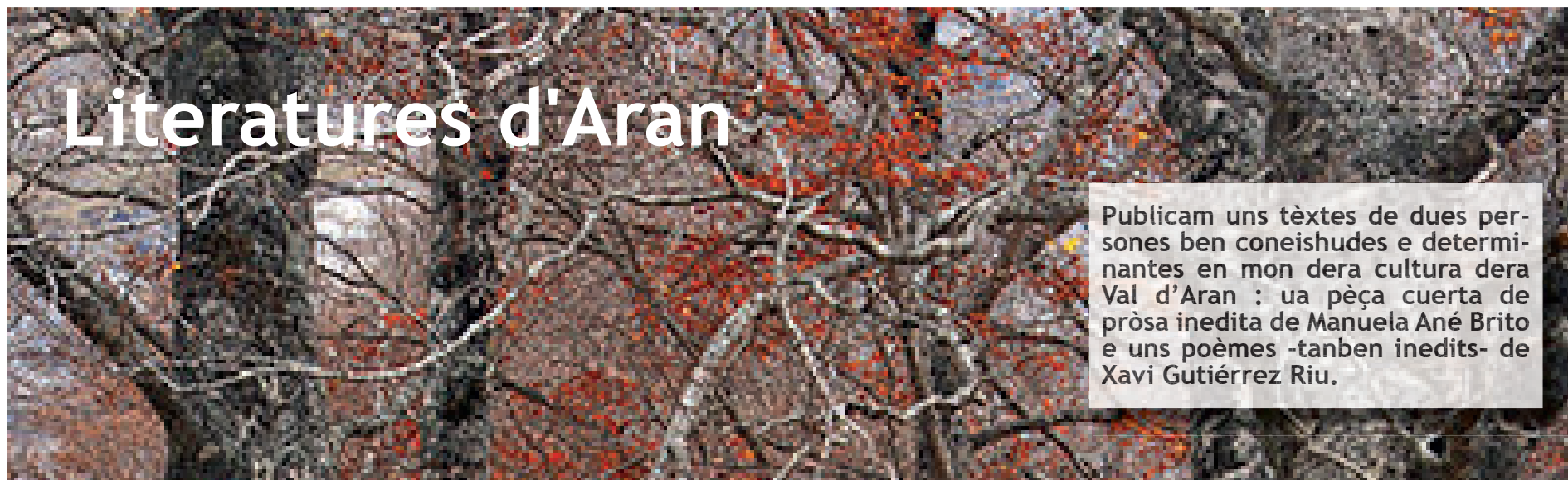
Cau hèr aguesti comentaris prealables entà acabar d'entèner era barbaritat qu'a significat inaugurar en centre de Vielha un monument dedicat

ara "Legión blanca" ei a díder, as membres dera Companhia d'esquiadors escaladors qu'ocupèren era antica casèrna de Vielha entre es ans 1961 e 2000.

Mès, perquè ei ua barbaritat? D'entrada pr'amor qu'era "Legión blanca" non sonque ère ua companhia de basa franquista, senon qu'a mès coma "Legión" transmetie un messatge d'espanholisme reaccionari e misogin. Sonque cau liéger tot eth materiau e discors que produsien ena epòca deth dictador e eth que tanben produsissen aué a trauès des sues webs coma antics militars.

Èm en ua epòca democratica e sajam de recuperar aquerò que ne didem era "Memòria istorica". De totes es viles e ciutats sajam tanben de trèir es simbèus dera dictadura franquista. Vedent coma entren ena polemica lòcs coma eth "Valle de los Caídos", en Vielha -era capitala d'Aran- installam, non sonque ua escultura simbolica, senon un autentic monument ath "guerrèr".

Publicam uns tèxtes de dues personas ben coneishudes e determinantes en mon dera cultura dera Val d'Aran : ua pèça cuerta de pròsa inedita de Manuela Ané Brito e uns poèmes -tanben ineditos- de Xavi Gutiérrez Riu.

Huelhes de tardor

Sonèc eth telefòn. Ère eth fixe. En casa eth telefòn fixe ei com... Simplement, i é. Sonque s'er azard vò que passes peth costat e que te vengue de gust guardar eth numero ena pantalha, e sonque s'eth madeish azard vò que coneishes eth numero en qüestion, lo despenjam e laconicament, prononciam eth tipic: "-Digatz!" Senon... i é, simplement. Ei un objècte decoratiu mès que mantenguem per aquerò deth... En realitat non sabi massa ben perquè i é. E... decoratiu serie massa díder. Deishe-m'ac en "un objècte" mès tà trèir eth povàs. Es mobs l'an hèt... bullyng.

Era tardor mès qu'apreciar-se,

se paupaue, -ara pensaratz que me'n gesqui deth tèma_ mès non ei atau. Totun, me hè illusion d'emular, per un moment efimèr e enganós, a ua admirada escrivana damb un estil peculiar d'escriuer, consistent en introduir ath lector en ua istòria e quan mès interessat n'ei, amiar-lo subtilament tà ua auta, a viatges sense poder evitar de maleir-li es uassi, e tot en un còp, ath cap d'un pialèr de huelhes e d'estona de lectura, retornar-lo tà on ère, quauques planes mès enlà, quan ja ère capihonat en ua auta istòria autan interessant coma era que siguec obligat a deishar estar, e tot, sense jamès pèrder eth hiu conductor, ne autora,

ne lector o lectora, e com se joguessen as magatalhs, en ua experiència unica. Ua maravilha que hè aunòr ath sòn cognòm: Grandes.

Aqueth dia, _didia_, de tardada, es astres se confabulèren tà qu'aqueri tres tipos d'azard que s'auien d'amassar, passar-i peth costat, voler hèr er esfòrc de guardar eth numero ena pantalha e conèisher eth numero en qüestion, s'amassèssen.

Era sason venguie cargada. E non precisament sonque de huelham ath pè des arbes, entapissant de totes es tonalitats jaunisses qu'un se pogue imaginar es montanhes e prats.

Tanben auie envadit eth cèu d'ua lum especiau, auie inyectat era rosada ena maitiada, era frescor ara fin deth dia, escurçant-lo considerablament, e auie vuedat es armaris de giquetes e tricòts que se passejauen pes carrèrs. E deishant a despart aquestes causes climatiques que dites poeticament son tant evocadores, portau tanben hame de boni propòsits coma començar ara fin a hèr exercici damb constància, a liéger un parelh de libres pendent, minjar sense pan tà pèrder mès d'un parelh de quilos acumuladi enes sopars sociaus der estiu... E, coma non, e per aquerò de que tot non pòt èster perfècte... portau era continuacion de ço que

Mès non sonque ei ua barbaritat per ço que signifie, senon qu'a mès, er estil figuratiu d'ua escultura realista ei un aumenatge clar ar exèrcit. E per se non n'iauesse pro, eth monument ei plaçat ath miei de Vielha, visualizant-se d'ua manèra singulara e convertint eth monument en ua imatge qu'es poblants de Vielha auram de veir constantament e eth torista n'aurà un punt ostensible de rebrembe. Eth nau souvenir de Vielha serà o ja ei, era fotografia d'un guerrèr armat amb esquís.

Aguesta ei era imatge que volem dar?

En Vielha, com en Aran, se da eth fenomèn deth "fascisme" sense fascistes, perque ei evident qu'era màger part de lidèrs politics d'Aran non son fascistes, mès es sues accions, sustot quotidianes, pòrten implicit eth concèpte fascista.

Sonque cau que connectetz damb es "Veterans Esquiadors Escaladors de Vielha", es promotors reaus deth monument, entà veir de còp, era ideologia que vos comentam o se voletz liéger eth libre "La Legió blanca" d'Albert Arean (Editorial Llibres de l'Índex. Barcelona, 2006) e de prumèra man, aquesta autobiografia, vos explicarà eth pè que cauçauen es "nòsti" militars. Era barbaritat s'agudize quan a estat er Ajuntament de Vielha e Mijaran damb eth sòn baile Juan Antonio Serrano qui a auto-

rizat, finançat e inaugurat eth monument. S'a autorizat eth monument en madeish lòc a on abans i auie ua discrèta placa commemorant. Un monument figuratiu de mesura reau ben vedible e protagonista. S'a finançat ua part dera escultura (cèrtament de manèra plan modèsta: ath torn de 1.000 euros) e eth baile de manèra institucionau, a inaugurat eth monument damb d'auto cargues militars. Per tant, eth monument a estat ua accion de govèrn municipau oficiau.

A despiet dera barbaritat, s'er alcalde auesse estat Pepito Calbetó, un reaccionari istoric deth PP, aurie ua cèrta logica, mès er alcalde ei socialista d'Unitat d'Aran, eth maxim exponent deth progressisme deth País, era intellectualitat en marcha que mos aleçone a toti dia e net. Ebé òc, aguesti, damb eth biale Serrano ath capdauant, mos an deishat un monument qu'ei allegoria dera milícia e deth fascisme tàs nòsti hilhs e que mèrque eth paisatge dera Vielha urbana d'aué e deth futur.

Ei vertat, coma ditz er alcalde Serrano que "... totes es personas que passèren pera casèrna de Vielha agueren ua grana importància autan a nivèu sociau coma economicament", mès rebrembe que tostemp es franquistes expliquen que damb eth dictador se reconstruc era economia e se bastiren fòrça restanques entre d'autes infraestructures, mès maugrat açò es

democrates non aumenatjam a Franco ne as sòns, ne li hèm monuments.

Se pòt admèter totun que ne er Ajuntament de Vielha, ne eth sòn baile jamès pensèren en un monument que siguesse exaltacion d'epòques passades nefastes, ne d'exaltacion deth "guerrisme", ne auer creat un monument emblèma en Vielha entà faches. Mos ac credem, simplement a estat ua alcaldada damb un hons de fascisme sociologic, tan vigent en nòste País.

Encara mès, se seguíssem era idea dera cupaira Mireia Boya que didie en un tuít, que s'a plaçat eth monument "... sense demanar as aranesi se se senten un pòble de patz". Nosati n'èm convençuts que perderiem era consulta, pr'amor qu'auem un prigond deficit dera cultura dera patz damb es principis e valors dera non-violència, era libertat, era justícia, era solidaritat e era tolerància. E perquè non didé'c: deth dret a decidir.

E es convergents de Vielha qué didien o diden? Com tot eth partit a nivèu aranès: comentaris a pilòta passada e desorientadi, demorant qué ditz era oposicion. E sustot jogant a hèr piulades en Twitter, mès sense arturar o contrarestar era maquina municipau quan, a despiet de hèr activitats legaus, son deth tot amoraus, coma eth polemic monument.

Poemes de Xavi Gutiérrez, Prèmi Aran de Literatura 2018

AMISTAT

Lo gat
non a bric
de peish
au sac,
lo rat
qu'ei tèc
de páur
au jaç

Lo rat
qu'a met
deu gat
qui ven,
lo còr
le bat
a tot
pip pap

La man
deu gat
que vò
lo mòs,
lo sòrt
deu rat
que vad
tròp tard

Lo gat
qu'ei hart
que drom
lo cluc,
se'n fot
lo rat
deu son
mau hat

E sabetz era cançon
qu'a tostemp eth madeish son?

En nòm dera rason
s'emparen es crosats
entara repression
des pòbles suslhevats

Clamen ara coalicion:
Diu, patria e gonfanon,
tà deishar sens dignitat
era nòsta identitat

En nòm dera redempcion,
que non ei pas deth nòste grat,
vie era Santa Inquisicion
a impausar-mos sa vertat

Imploram eth gran perdon
coheissam nòsti pecats,
en traïr nòsta nacion
ara b'èm uns renegats

En nòm dera religion
e dera Mair Patria,
que mos anesiesie
era nòsta rebellion,
venguem uns despaisats
sens cap motivacion,
captius e subjugats
ena nòsta desnacion

IN THE NAME OF THE FATHER

En invocar era aunestetat
dera incivilizacion,
ja mos an colonizat
era nòsta indignacion:
aguesta immolacion
dera nòsta volentat
ei com ua tranfusión
de sang contaminat

En nòm dera autoritat
patim era sosmission,
èm un pòble empresoat
ena nòsta reclusion

Desbrenbam nòste passat,
de gloriosa tradicion,
èm gahats en aranhat
dera nòsta alienacion

Desvelha't pòble assetiat
dera faussa realitat,
abandona era inaccion,
hug d'aguesta gran ficcion

Damb era emancipacion
obtieram era libertat,
ja n'i a pro d'umiliacion:
armem-mos entath combat!

OXITÒNIA

Bastiram un país nau
damb paraules oxitones,
tà que non mos hèsquen mau
ne damb bombes ne damb honnes

non credem enes pistòles
ne tanpòc enes gabiòles,
esborrem es epitafis,
desbastim es cenotafis

non volem cap mès monarca
qu'eth nòste rei: Sent Pançard,
mo'n trufaram dera Parca
e viueram ar azard

aboliram es doctrines,
cremaram es guilhotines,
qu'èm un pòble atalentedat
de bistèc e libertat

desarmaram as soldats
e lançaram en abisme
toti es ismes impausats,
servituds, colhonalisme

entà tornar començar,
damb pro temps tà romançar
e soniar un nau avier
qu'entre toti haram a vier

Huelhes de tardor

i é tostemp o de bèth temps a:
er alh e era ceba de quauquar-
rés que te tòque molt d'apròp
o un senhor aleman, de cognòm
maudit qu'a tornat desconeis-
huda ara persona que mès
t'apropaue a un gran pare, per-
dut mès non pas desbrenbat,
e dues o tres causetes mès des
quaus era tardor non n'a cap de
tòrt, mès que segur, encara que
l'ac dam per aquerò d'èster era
sason que ges mès mau parada
quan de malenconia, languim-
ent e engüeg se tracte.

Mès era tardor portèc eth son
d'aqueth telefòn acornerat en
desbrenbe. Era confabulaci-
on deth triple azard hec que lo
despenjèssa mès que tracassa-
da pera interrupcion.

Digatz! diguí.
Sò jo_ responec ua votz ar aute
costat.

T'è coneishut responí _ . Des-
pús deth temps... Qué vòs?

Sabia que volie quauquarren,
senon non auesse trucat. Es
sues telefonades se succedien
un o dus viatges ar an relaciona-
des damb eth sòn trebalh e qu'a

jo d'ua manèra o ua auta sabie
que me podien vier de gust de
hèr o peth mèn trebalh auia de
poder hèr.

_Prumèr volia saludar-te. Com
va?_premanie eth terren. De
hèt lo semiaue, sauclau e re-
massaue. Tanplan eth trebalh
deth pagés siguesse de tan bon
hèr! Tradusit: te saludaue, se
hège eth badinaire, te vanta-
ue e te retau, tot lèu lèu ath
madeish temps e sabedor que i
queiria de pautes un e un aute
viatge.

Non auia responut encara quan
me lancèc era primèra dirècta:
_En casa tua, non i ètz jamès o
ei que non reponetz jamès ath
telefòn fixe? Pòrti dies picant e
non i a manèra.

L'ac expliqui:

_Eth fixe, com se non l siguesse.

Portant, be lo deues pagar!
me ditz.

Supòsi responí.

_M'acabes de respóner coma ac
harie ua hemna Vielha_.

Ja me l'a fotuda pensi_Qué

vòs?_insistisqui.

_As quauquarren escrit per
aquiu? Dues huelhes. Voi un shin-
hau de literatura tath pròpleu
numero e è pensat en tu.

“Ei desesperat”, pensi. Non ac
pogui evitar. Mès, eth, que non
a un peu de pèc, me convenç de
çò contrari.

_Poderies escriuer sus...
Lo talhi.

_Non me dirigisquis! Vau a es-
criuer çò que jo volga_. Ja ei
content. Li è dit que òc.

_Era persona mès dirigida que
coneishi..._apunte_, apun-
tant-se ath jòc deth jo te piqui,
tu respones.

Era convèrsa non dure guaire
mès. Hè quauqua referència ara
lectura de bèra causa mia qu'as-
segure poder criticar tranquilla-
ment e alludís a cèrta parauleta
trèta de contèxte que non vau a
rebàter perque era tardor non
me da pro in tara discussion.
E entre ja,jas, bèth insult per
part mia, d'aqueri que se hèn
entre ji, jis e ja, jas e que non
pretenen ne se perceben coma
ofensius e coma qui non vò era

causa, ues dètz o quinze minu-
tes de convèrsa entre dues per-
sones que hège mesi que non
parlauen e que, mistèris dera
vida, semble qu'an parlat cada
dia. Diguem-li confiança des-
confiada, diguem-li “feeling”,
diguem-li com volgam. Ua rela-
cion que fluís coma Era Garona
en desgèu primauerenc! E non
voi cambiar de sason qu'encara
voi gaudir masoquistament dera
tardor.

Quan pengi, era canha me guar-
de. Des des sòns uelhs neri coma
tidons semble dider-me:
_Com te dèishes convèncer per
aguest tipe?_. Indobtablament
ei femelha!

E jo, amorasant es sues au-
relhes ja non tan neres com es
uelhs pr'amor des saupicades
blanques deth pas deth temps,
li digui en votz nauta:

_Mistèris dera tardor, Dama.

Eth cas ei que m'aporalhi
dauant der ordenador. Tot just
es dits sarren es primèras te-
cles me digui: “ Dues huelhes
de mès ena tardor, qué vòs que
sigue.”

Manuela Ané Brito

PRUMÈR D'OCTOBRE

Daunes e senhors d'Aran,
de Tredòs a Canejan,
deth petit enquiath mès gran,
vos vau a condar en rimant,
damb aguest faus sirventés,
d'aqueth dia, toti es qués,
s'encara i a quauquarrés
qu'ei un shau aurelha-espés.
N'en temps dera reina Jana
s'ère vist tau sarabat,
entà montar ua 'gimcana'
de prèssa e ar amagat.
Toti qu'an collaborat:
Pèir, Quimet, Fabiana,
eth pelut e eth cappelat,
eth bagenc e era cerdana,
es de Ponts e eth bagergat,
e en ua sola setmana,
tot qu'ei prèst e organizat:
era tropa catalana
qu'ei armada entath combat!
Presidents, interventors,
apoderats e electors,
emparats peth pacifisme
vòlen véncer er unionisme.
Damb es urnes coma tancs

e es vòts coma municion,
joeni, adults e capiblancs
desfilen en processon.
Es prumèrs votants 'armats'
ja hèn acte de preséncia,
tà deféner es libertats,
en pacífica 'insisténcia',
manifèsten voluntats
e eth desir d'independéncia.
Ja arriben es 'convidats'
en caravana 'amicau',
toti que van equipats
tà non patir cap de mau.
Entà instaurar era 'armonia',
-qu'ac sabem, qu'ei profecia-
aqueth còs, qu'acabe en ...cia,
repartís, a tòrt e a dret,
'còps de flors' a plaseret,
e tà exhibir distension
be n'ei d'ample, eth repertòri
- mès gent en ambulatòri
fomente era votacion-:
'careces' damb eth taboish,
se pòt èster, atau: tot 'hloish'
-subretot ath que va coish!-,
bèth shinhau d'òli de mata,
que va ben tath democrata;
era 'bondat' policiaiu
qu'ei atau de viscerau,

en complicitat totau
damb er instint... genitau.
Mentretant, aqueth canari,
simbèu dera resisténcia,
tà expiar era penitèncià
semble un reclusionari.
A londeman, eth sobiran,
arrèr-arrèrhilh deth rei Enric,
declame, 'bric arrogant',
un discors tot sarcastic
en plurau majestatic:
qu'ei atau, eth borbonic.
Entà semiar era 'concòrdia',
era longa verborrèa
semble pas misericòrdia,
mèsalèu farmacopèa
tà perpetuar eth sistèma,
tà mantier era colònia
e non pèrder era diadèma:
tà salvar era dinastia
desiren patz e armonia,
mès sabetz se qué vos digui?
Jo, d' aquerò, me'n desobligui!
Qu'ei ora de fóter eth camp
d'aguesta 'telaranha'
tà anar hèr çò que volgam
en país de Còcanha !

■ Prèmi Aran de Literatura 2018

Hènt memòria deth referendum d'autodeterminacion der 1 d'octobre en Vielha

Es mossos d'esquadra barren eth pas as votants
deth referendum en Institut d'Aran de Vielha.

